
Ticaret

Yazar

Yrd.Doç.Dr. Gaye ERTİN

ÜNİTE 13

Amaçlar

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- Türkiye'nin ihracat ve ithalat durumu hakkında bilgi sahibi olacak,
- Ülkemizin ticaretine konu olan malların neler olduğunu ve yıllar içinde nasıl bir değişim gösterdiğini kavrayacak,
- Ülkemizin ticaret yaptığı ülkeleri ve bu ticaretin ülkemiz ekonomisindeki önemini öğreneceksiniz.

İçindekiler

- Giriş
 - İç Ticaret
 - Dış Ticaret
 - Türkiye'nin Ticaret Yaptığı Ülkeler
 - Özet
 - Değerlendirme Soruları
 - Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar
-

Çalıřma Önerileri

- Bu üniteyi çalışırken D.İ.E'nin konu ile ilgili istatistiklerini inceleyerek daha fazla bilgi sahibi olabilirsiniz.

1. Giriş

Ekonomi biliminde kazanç sağlamak amacıyla mal alıp satma olarak tanımlanan ticaret çok eski devirlerden beri farklı kültür ve doğa koşulları içinde bulunan ülkelerin ve ülkeler içindeki bölgelerin kazanç kaynağı olmuştur. İlk zamanlarda her yerde bulunmayan taş, madenler, baharat, silah, ipek gibi birkaç maddeye dayanan ticaret ürünleri günümüzde çeşitlenmiştir.

Ticaretin, bir ülkenin kendi iç pazarlarına yönelik kısmına **iç ticaret**, yabancı ülkelere yönelik kısmına **dış ticaret** denir. *Dış ticarette ülkelerin dış pazarlara gönderdiği mallar ihracattır, dış ülkelere aldığı mallar ithalattır oluşturur.* Ülkelerin ekonomisinde büyük önem taşıyan ticaret, ülkelerin kalkınma düzeyini belirler. Nitekim ithalat ve ihracatın eşit olması ticaretin dengeli olduğunu gösterirken, ihracatın ithalattan fazla olması kalkınma seviyesinin yüksekliğini gösterir.

2. İç Ticaret

Ülkemizde iç ticaret hacmi giderek büyümektedir. Bu büyümede *ülke nüfusunun artması, çeşitli bölgelerinde birbirinden farklı ürünlerin yetişmesi veya üretilmesi, ulaşım olanaklarının özellikle karayollarının gelişmesi etkindir.*

Geçmiş yıllarda kır yerleşmelerinde, kış mevsimini geçirmek için, kendi kendine yetme biçiminde *kapalı ekonomi* hakim durumdaydı. Ticaret faaliyetleri, çoğunlukla kırsal kesimin pazarı durumunda olan kasabalar ile kurulmuş olup, köylülerin yetiştirdiği ürünleri (tahıl ürünleri, sebze, meyve, yumurta, yağ, canlı hayvan vb.) satma, ve kazandıkları ile gereksinimi olan ürünleri alma (kumaş, tuz, şeker, kahve vb.) şeklindedir. Bu durumu günümüzde hala görmek olasıdır. Kasabalar ülkemizin küçük ticaret merkezlerini oluştururlar. Kentler ise ticaretin asıl hareketlilik gösterdiği alanlardır.

Ülkemizde ulaşım olanaklarının gelişmesi, özellikle karayolu ağının yurdun her yerini sarması, motorlu taşıtların modernleşmesi, yaşam standardının yükselmesi, ticaretin büyük ölçüde gelişmesini sağlamış ve ticaret merkezleri oluşmuştur. Bunlardan bir kısmı nispeten dar alanlıdır, bir kısmı ise ülke ve uluslararası ölçekte mal alıp, satan büyük merkezler durumundadır.

Metropolitan kentler, hem mal ve hizmet üretim merkezleri hem de tüketim merkezleri durumunda olmaları, ihraç ve ithal edilen malların tüm ülkeye dağıldığı, büyük ölçekli ticaret merkezleri grubunda yer alırlar. *İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa, Gaziantep, Adana, gibi kentlerimiz bu grup içindedir.* Bu kentler içinde **İstanbul en büyük ticaret merkezidir.** Türkiye iç ticaretinin % 40'ı, ithalatın yarısından fazlası, ihracatın % 15'i İstanbul'dan olmaktadır. Kentte ticaretin çok gelişmiş olmasına bağlı olarak banka ve borsa işleri de çok gelişmiştir. **İstanbul'dan sonra ikinci büyük ticaret merkezi İzmir'dir.** Özellikle Ege bölgesinde yetiştirilen ürünler (pamuk, incir, üzüm, tütün vb.) İstanbul'dan sonra ikinci büyük borsa olan İzmir Ticaret Borsasında satılır. Ayrıca büyük bir ihracat merkezi olan İzmir'den incir ve üzümün tamamı, pamuğun yarısı, tütünün 3/4'ü denizyoluyla yurt dışına ihraç edilir. Bu kentte çok

sayıda toptancı kuruluş ve firmanın olması her yıl Uluslararası İzmir Fuarının kurulmasını sağlamıştır.

Ülkemizde *Samsun, Trabzon, Eskişehir, Konya, Kayseri, Erzurum, Diyarbakır, Malatya* gibi kentlerimiz de sınırlı bir bölgenin mallarını toplayıp, bunları büyük tüketim merkezlerine gönderen, büyük merkezlerden gelen malları ise kendi ticaret bölgesine ulaştırarak **bölge ticaret merkezleri** durumundadır.

Büyük sanayi tesislerinin kurulduğu veya maden rezervlerinin talebi karşılayacak miktarda olduğu sahalar (tekstil, demir çelik, kimyasal madde fabrikaları, petrol rafinerileri veya kömür ocakları vb.) iç ticaret çekim ve dağıtım merkezleridir. Bu alanlar üretilen malları yurt içi ve dışına dağılırken, aynı zamanda barındırdıkları nüfus miktarı nedeniyle tüketim merkezi durumundadır.

Tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu alanlarda da canlı bir ticaret hayatı göze çarpar. Akdeniz Bölgesinin turuncgilleri, Karadeniz Bölgesinin çay ve fıındığı, İç Anadolu'nun buğdayı vb. ürünler iç ve dış pazarlara gönderilir. Bu nedenle sözkonusu alanlar dağıtım sahaları olarak dikkati çekerler.

Turizm merkezleri de özellikle turizm sezonunda artan talebe bağlı olarak büyük tüketim merkezleri haline dönüşürler. Antalya, Bodrum, Marmaris, Kuşadası gibi turistik kent ve kasabalar turizm mevsiminde iç ticaretin canlanmasında büyük rol oynarlar.

Ticarette en önemli işlerden biri standartlaşmadır. Bu amaçla ülkemizde 1930 yılından itibaren herhangi bir ticari malın içine standardı dışında yabancı bir madde katılmaması için kanun çıkmış, 1939 yılında "standardizasyon müdürlüğü" kurulmuş, bu müdürlük **1954 yılında ise Türk Standartları Enstitüsü (TSE)** dönüşmüştür. Yılda 200 kadar sanayi ve tarımsal mala TSE damgası veren kuruluş uluslararası birçok kuruluşa da üye olmuştur.

3. Dış Ticaret

Ülkemiz, Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri dış ticaret hacmi, özellikle ihracat (dış satım) bakımından çoğu Avrupa ülkesinden geri durumda kalmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun parlak döneminde çok canlı olan ticaret hayatı Avrupa'nın sanayi devrimini yaşamasının ardından bozulmuş ve ülke çok mal alan, fakat hemen hemen hiçbir ürün satamayan bir konuma düşmüştür. İhracat aleyhine gelişen bu durum ülkenin ödemeler dengesinin bozulmasına neden olmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında da büyük bir sıkıntı ve dar boğazla karşılaşan ülkemiz pamuk, tütün, yün, tiftik, afyon, palamut ve meyan kökü gibi bazı tarımsal ve hayvansal ürünler dışında şeker de dahil olmak üzere hemen hemen her türlü sanayi ürününü satın almak zorunda kalmıştır. Bu durum 1930'lu yıllara kadar sürmüştür, *II. Dünya Savaşı yıllarında (1930-1945) ise ihracatımız ithalattan fazla olmuştur.* Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez gerçekleşen bu olayın bazı nedenleri vardır. Bu dönemde nüfusumuz çok az olduğundan tarım ürünlerinin fazlası satılabilmemiş, II. Dünya Savaşına hazırlanan ve silahlanma yarışına giren Avrupa ülkeleri en önemli madenimiz olan kromu satın almış, ekonomide denk bütçenin yapılabilmesi için dışardan gerekli ihtiyaç maddeleri (şeker, tuz, kumaş, gaz vb.) bile alınmamış ve böylece sözkonusu durum ortaya çıkmıştır.

Ülke nüfusunun giderek artması bunun sonucunda üretim ve tüketimin çoğalması, ekonomik anlamda kalkınma planları ile planlı bir döneme girilmesi Türkiye açısından pek bir değişiklik yaratmamış ve her zaman ithalat ihracattan fazla olmuştur. Bu bakımdan **Türkiye'nin dış ticareti kalkınmakta olan ülkelerin özelliklerini gösterir**. Kalkınmanın belirtisi ise ihracatın artması ithalatın ise gelişmesidir.

1980'li yılların başına kadar bir tarım ülkesi olarak kabul edilen ülkemizin ihracat ürünleri içinde baş sırayı tarımsal ürünler (ihracatın % 70'i) almış, bunu, mamul ve yarı mamul ürünler (besin maddeleri ve sanayi hammaddesi-ihracatın % 8'i) madenler (% 10) ve hayvansal ürünler (% 11) izlemiştir. Tarımsal ürünler içinde ise "Şark Tütünü" adıyla satılan tütün baş sırayı almış, bunu pamuk, fındık, çekirdeksiz kuru üzüm, kuru incir, antep fıstığı, ceviz, badem, turuncgil (portakal ve mandalina) ve diğer yaş ve kuru meyveler izlemiştir. Ülkemizde çok miktarda tahıl türü özellikle buğday yetiştirilmesine karşın tüketimin fazla oluşu ihracat içindeki payını düşürmüştür.

Hayvansal ürünler arasında dokuma sanayiinde kullanılan yün, tiftik, ipek, deri, kürk, yumurta, balık, canlı hayvan, sayılabilir. Bunların ihracat içindeki payı yıldan yıla değişiklik göstermekle birlikte önemini daima korumuştur.

Bu dönemde başta krom olmak üzere, bakır demir, manganez, boraksit, çinko, kurşun, tuz vb. ihraç edilen başlıca madenleri oluştururken, halı, içki, pamuklu dokuma, konfeksiyon ürünleri, konserve, deri ürünleri, cam ve seramik, vb. gibi ürünler dış satımda yer almıştır.

İthal ürünler arasında ise hemen her zaman baş sırayı petrol ve çeşitli makineler almıştır. Bu ürünlerin baş sırayı almasında ülkemizin Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sanayileşme çabalarının büyük etkisi vardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında tekstil ürünleri de satın alan ülkemiz yıllar içinde bu sanayi kolunda oluşan gelişmelere bağlı olarak bu ürünleri ihraç eden konuma gelmiştir. Sanayideki gelişmelere bağlı olarak boya, ilaç, plastik maddeler, kauçuk, kağıt sanayinde kullanılan çeşitli kimyasal karışımlar diğer ithal ürünleri arasında yer almıştır. Ayrıca ülkemizde yetişmeyen bazı tarımsal ürünler (kahve, kakao, karabiber) de ithal edilmektedir.

1980'li yılların başlarından itibaren ülkemiz ekonomisindeki gelişmeler ihracat gelirlerinin hızlı bir biçimde artmasına, ihraç edilen ürünlerde ise önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu yıllarda ekonomideki en önemli değişiklik Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren büyük çaba sarf edilen 1950'li yıllardan itibaren alt yapısı hazırlanan sanayide meydana gelen değişimlerdir. Nitekim günümüzde **ihraç ürünlerimizin yarısından fazlasını sanayi ürünleri oluşturmaktadır**.

Son yıllarda ülkemizin ihracatına bakıldığında planlanan hedeflere yeterince ulaşamadığı, ancak ihracat gelirlerinin sürekli olarak arttığı görülür. *Ülkemizin ihracat gelirlerinin % 83 'ünü sanayi ürünleri oluşturur. Sanayi ürünleri içinde en büyük paya tekstil ürünleri (% 40) sahiptir. Diğer sanayi ürünleri ise tarımsal ürünler (gıda, içki, salça, konserve), petrol ürünleri, çimento, kimyasal maddeler, elektrikli ev aletleri ve az bir miktar oluşturmalarına rağmen makine ve teçhizatı biçiminde sıralanabilir. Ülkemizin sanayi ürünleri ihracatından kazandığı gelir 10.5 milyar dolardır.*

Geçmiş yıllarda en önemli ihracat ürünümüz olan tarım ürünlerinin toplam ihracat gelirleri içindeki payı % 20'nin (% 20 ile % 10 arası) altındadır. Her zaman olduğu gibi tarımsal ürünler içinde tütün, fındık, kuru incir, kuru üzüm, pamuk, turunçgil (portakal limon, satsuma cinsi mandalina) baş sırayı alırken, yaş ve kuru meyvalar (ceviz, badem, antep fıstığı, yer fıstığı, zeytin, vb.) kuru sebze (nohut, kırmızı mercimek, fasulye), tahıllar (buğday, arpa) diğer ihraç ürünleri arasında sayılabilir. Ülkemizin tarımsal ürün ihracatından elde ettiği gelir 2.7 milyar dolardır. Hayvansal ürünler ile orman ürünlerinin ihracat içindeki payı pek yüksek değildir. Ancak bunlar içinde canlı hayvan, deri, et, yumurta ihracatı önemlidir.

236 milyon dolar tutan maden ihracatımız ise istikrarlı bir gelişme gösterir. Bu sektörün dış ticaret gelirleri içindeki payı % 2-3 arasında değişir. Ülkemizden en çok ihraç edilen madenler, krom, borasit (bor tuzları) ve tuzdur. Zımpara, mermer, lületaşı gibi madenlerimiz az miktarda ihraç edilirken, bakır manganez ve antimon hem ihraç hem de ithal edilir.

Ülkemizde ithalatın ihracattan daha büyük değer ifade etmesinin nedeni neler olabilir? Araştırınız.

Çizelge 13.1: Seçilmiş Yıllara Göre İthalat ve İhracat

Yıllar Değer (milyon Dolar)	İthalat	İhracat	İhracatın G.S.M.H.'ya Oranı %
1950	286	263	7.6
1960	468	321	3.7
1970	886	588	3.2
1980	7.909	2.910	4.1
1990	22.302	12.959	8.5
1991	21.047	13.593	9.1

Ülkemizin ihracatından elde ettiği gelir yaklaşık 14 milyar civarında olmasına karşın ithalatın 21 milyar dolar civarında olması dış ticaret açığını gündeme getirmektedir. Bu açık çoğunlukla turizm gelirleri ile kapatılmaya çalışılır.

Türkiye'nin ithal ettiği malların başında sanayi ürünleri (% 76) gelir. Sanayi ürünleri içinde demir çelik, kazan, çeşitli makineler, taşıt araçları, elektrikli makineler, organik kökenli ilaçlar, yapay plastik maddeler optik aletler sayılabilir. Sanayi ürünleri ithalatını ham petrol ithalatı izler (% 10-15). Ayrıca ülkemizin 1980'li yılların sonlarına doğru "Serbest Pazar Ekonomisi" kurallarına geçmesi ile yurdumuzda üretilen bazı mallar ithal edilmektedir. Bunlar içinde en çarpıcı olanı muz ithalatıdır.

4. Türkiye'nin Ticaret Yaptığı Ülkeler

Ülkemizin ticaret yaptığı ülkeler, önem sırasına göre ele alındığında ihracatta ilk sırayı daima OECD ülkelerinden "Ortak Pazar" a (A.T) bağlı olan ülkeler alır. Gerçekten de Türkiye'nin OECD ülkelerine yaptığı 8.8 milyar dolarlık ihracatın 7 milyar doları Ortak Pazar ülkelerine aittir. Bu ülkeler içinde yapılan ihracattan 3.4 milyar dolarını oluşturan Almanya ilk sırayı alır. Almanya'yı sırası ile İtalya, Fransa, İngiltere izler. Diğer OECD ülkelerine yapılan ihracattan 1.8 milyar dolar gelir sağlayan ülkemiz,

A.B.D, başta olmak üzere *İsviçre*, ve son yıllarda dış ilişkilerimizin geliştiği *Japonya* ile ticari ilişkiler kurmuştur.

Türkiye'nin ihracatında ikinci sırada yer alan ülkeler İslam ülkeleridir. Bu ülkelere yapılan toplam ihracattan 2.7 milyar dolar gelir elde edilmiştir. İslam ülkeleri içinde *Basra Körfezi ülkeleri* 1.1. milyar dolarlık gelire baş sırada yer alır. Bu ülkeler içinde İran (487 milyon dolar) ve *Suudi Arabistan'a* (485 milyon dolar) yapılan ihracat önemlidir. Diğer İslam ülkeleri içinde *Suriye* (264 milyon dolar) ve *Libya* (237 milyon dolar) dikkati çeker. Ülkemizin İslam ülkelerine olan ihracatında son yıllarda önemli gelişmeler olmuştur. Bunda Türk müteahhitlerin özellikle Suudi Arabistan ve Libya gibi ülkelerde inşaat işleri yapmaları ve inşaat içinde gerekli malzemeyi ülkemizden satın almaları önemli rol oynar.

Geçmiş yıllarda "Sosyalist Ülkeler" grubunda yer alan ülkelerle de Türkiye'nin ihracat ilişkileri gelişmektedir. Bu ülkelerden başta *Rusya Federasyonu ve Türkiye Cumhuriyetleri* olmak üzere B.D.T topluluğu ile olan ilişkiler önemlidir. Bu Cumhuriyetlerden ülkemize gelen vatandaşların bavul ticaretine yönelik ticari ilişkilerinin yanı sıra, bu ülkelerde sanayi ve iş adamlarımızın yaptıkları yatırımlar (inşaatlar, alışveriş merkezleri vb.) ülkemize döviz kazandırmaktadır.

Ülkemizin ithalat yaptığı ülkelerin sıralanışı da, ihracattakine benzer durumdadır. Bu bakımdan ilk sırada yer alan ülkeler OECD ülkeleri (14 milyar dolar) olup, Avrupa topluluğu ülkeleri (9.2 milyar) içinde *Almanya* (3.2 milyar dolar) baş sırayı alır. Türkiye'nin Almanya ile olan ticaret ilişkilerinin payının yüksek çıkmasında bu ülkede çalışan Türk işçilerinin etkisi büyüktür.

Ülkemizin Avrupa Topluluğu Ülkeleri ile Ticari ilişkilerinin daha fazla gelişmiş olmasının nedenleri neler olabilir? Araştırınız.

İthalat, İslam ülkeleri (3.1 milyar dolar) içinde de Basra Körfezi ülkelerinden (2.3 milyar dolar) Suudi Arabistan (1.8 milyar dolar) ile yapılır. Bu ülkeden satın aldığımız başlıca ürün petroldür. Diğer Basra körfezi ülkelerinden petrol ithalatına dayanan ilişkiler, son yıllarda ambargo uygulanan Irak ve siyasi nedenlerle dış ilişkilerimizin zayıfladığı İran ile bozulmuştur.

Çizelge 13.2: Türkiye'nin İhracat ve İthalat Yaptığı Ülke Grupları (milyon dolar)

Ülkeler	İthalat	İhracat
OECD Ülkeleri	14.055	8.857
Avrupa Topluluğu Ülkeleri	9.221	7.042
Diğer OECD Ülkeleri	4.834	1.815
İslam Ülkeleri	3.188	2.729
Basra Körfezi Ülkeleri	2.301	1.194
Diğer İslam Ülkeleri	887	1.534
Eski Doğu Bloku Ülkeleri	2.200	1.262
Diğer Ülkeler	1.604	745
Genel Toplam	21.047	13.593

Ülkemizde son yıllarda enflasyonu düşürmek amacıyla, ihtiyaç duyulan tüm malların ithalatına gidilmesi, ithalatın ihracattan fazla bir değer göstermesinin bir diğer

nedenidir. Bu amaçla gümrük vergileri indirilerek, iç piyasayı kontrol altına almaya ve rekabeti arttırmaya çalışılmaktadır.

Dış ve iç ticaret dışında **dikkati çeken bir diğer ticaret biçimi de transit ticarettir.** Özellikle ülkemizde karayolu ağının gelişmesi ve son yıllarda otoyolların yapımı ile güncelliği artan ve bu ticaret biçiminde, T.I.R adı verilen taşıtlarla Avrupa ülkelerinde Ortadoğu ülkelerine mal taşınması sırasında gümrük kapılarımızdan ücret alınır. *Edirne-Kapıkule*'den başlayarak, *Ağrı-Doğu Beyazıt* gümrük kapısına kadar uzanan 1700 km.lik hat ile İskenderun ve Mersin limanlarından başlayıp *Osmaniye-Gaziantep-Şanlıurfa-Cizre* üzerinden Habur sınır kapısına ulaşan 700 km.lik karayolu transit taşımacılığın önemli hatlarıdır.

Özet

Ülkemizin iç ve dış ticareti gelişme yolundadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında hemen hemen her türlü sanayi ürününü satın alan buna karşılık bazı tarımsal ürünleri dış piyasalara sürebilen ülkemiz, günümüzde sanayi ürünlerini dış pazarlara satabilecek duruma gelmiştir. 1980 sonrasında sanayi alanında gerçekleşen atılımlarla ihraç ürünlerinin yarısından fazlasını sanayi ürünleri oluşturmaktadır. Tarımsal ürünler ve madenler diğer ihraç ettiğimiz ürünler arasında yer alır.

Ülkemizin ticari yapısı kalkınmakta olan ülkelerin tipik özelliklerini taşır. İhracat payı sürekli gelişmekle beraber ithalat daima yüksek orandadır. Bu durumun oluşmasında enflasyonu düşürmek için gümrük vergilerinin indirilerek gereksinim duyulan her türlü malın ithalat edilmesinin payı da vardır.

Ülkemiz en çok OECD ülkeleri ile, özellikle Avrupa topluluğu ülkeleri ile ticari ilişkilerde bulunur. Avrupa topluluğuna aday üye ülkeler arasında yer alan ülkemizin A.T ile ilişkilerinin bu derece gelişmiş olmasında nüfusu yaklaşık 2.5 milyonu bulan Türk işçilerinin bu topluluğa üye ülkelerde çalışmasının büyük payı vardır. Türkiye'nin İslam ülkeleri ve eski S.S.C.B. ülkeleri ile de gelişen ticari ilişkileri vardır.

Ülkemiz ticaretinde önemli bir rol oynayan diğer bir ticaret şekli de transit ticarettir. Özellikle Edirne-Ankara-Adana-Osmaniye-Habur gümrük kapısı yolu ile (Irak-Türkiye sınırı) 1765 km.ye ulaşacak otoyolun, T.I.R larla yapılan transit ticarete, ülkemizin önemini arttıracacağı söylenebilir.

Değerlendirme Soruları

1. Ülkemiz iç ticaretinde büyük ticaret merkezi rolünü oynayan kentimiz aşağıdakilerden hangisidir?
A. Eskişehir B. Samsun C. Adana D. Trabzon E. Kayseri
2. Türk Standartları Enstitüsü hangi tarihte kurulmuştur?
A. 1935 B. 1940 C. 1954 D. 1953 E. 1925

3. Türkiye'nin ticaret yaptığı ülkeler arasında ihracat bakımından ilk sırayı hangi ülke alır?
A. A.B.D. B. Japonya C. İngiltere
D. Almanya E. Suudi Arabistan
4. Ülkemizin ihraç ürünleri içinde baş sırayı hangi tür ürün alır?
A. Tarımsal ürünler B. Hayvansal ürünler
C. Sanayi ürünleri D. Madenler
E. Orman ürünleri
5. Aşağıdaki İslam ülkelerinden hangisi Türkiye'nin ithalatında baş sırayı alır?
A. Suudi Arabistan B. Libya C. Irak
D. İran E. Pakistan

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Atalay, İ. **Türkiye Coğrafyası**, İzmir, 1994.

Atalay, İ.-Mortan, K. **Türkiye Bölgesel Coğrafyası**, İstanbul, 1997.

Başol, K. **Türkiye Ekonomisi**, İzmir, 1992.

Bayrak, O. **Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1994.

Cillov, H. **Türkiye Ekonomisi**, İ.Ü. Yay. No: İktisat Fak. Yay. No: 266, İstanbul, 1970.

Darkot, B. **Türkiye İktisadi Coğrafyası**, İ.Ü. Yay. No: 1307, Coğrafya Enst. Yay. No: 51, İstanbul, 1972.

Doğanay, H. **Türkiye Ekonomik Coğrafyası**, İstanbul, 1995.

Doğanay, H. **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Atatürk Üniv. Kazım Karabekir Fak. Yay. Erzurum, 1992.

D.P.T. **Türkiye-İslam Ülkeleri Dış Ticareti**, İktisadi Planlama Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1985.

Gözenç, S, Mater, B, Günal, N, Erel, L, Gümüş, E, Ertin G. **Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası**, Anadolu Üniversitesi Yay. No: 419 Açıköğretim Fak. Yay. No: 178, Eskişehir, 1991.

İzbırak, R, **Türkiye**, M.E.B. Yay No: 263, İstanbul, 1996.

Şahin, H. **Türkiye Ekonomisi: Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu**, 2. Baskı, Uludağ Üniv. Güçlendirme Vakfı Yay. No: 51, Bursa, 1993.

Yücel, T. **Türkiye Coğrafyası**, T.K.A.E. Yay. No: 68, Ankara, 1987.

Cevap Anahtarı

Ünite 1

1 C, 2 E, 3 D, 4 E, 5 D

Ünite 2

1 C, 2 C, 3 C, 4 D, 5 D

Ünite 3

1 E, 2 E, 3 E, 4 D, 5 E

Ünite 4

1 D, 2 D, 3 A, 4 D, 5 E

Ünite 5

1 D, 2 E, 3 D, 4 D, 5 E

Ünite 6

1 D, 2 B, 3 Y, 4 D, 5 D, 6 D, 7 Y, 8 Y

Ünite 7

1 B, 2 A, 3 C, 4 D, 5 Y, 6 Y, 7 D, 8 Y

Ünite 8

1 C, 2 C, 3 A, 4 C, 5 B

Ünite 9

1 C, 2 D, 3 D, 4 A, 5 C

Ünite 10

1 C, 2 A, 3 D, 4 C, 5 D

Ünite 11

1 C, 2 D, 3 D, 4 A

Ünite 12

1 C, 2 D, 3 E, 4 C, 5 D

Ünite 13

1 C, 2 C, 3 D, 4 C, 5 A